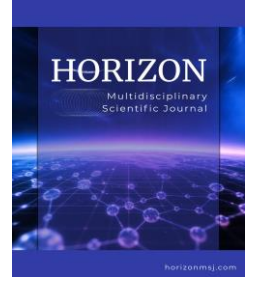

Horizon Multidisciplinary Scientific Journal

Journal homepage: <https://horizonmsj.com/>

ISSN 3135-4890

E-ISSN 3135-4904

Original Research Paper

Müəllim-tələbə münasibətlərində humanist yanaşma

Fəridə Qəhrəmanova

<https://orcid.org/0009-0005-6319-3449>

¹ Bakı Slavyan Universiteti, Bakı, Azərbaycan

Article history

Received: 07.06.2026

Revised: 11.06.2026

Accepted: 16.06.2026

*Corresponding Author: Fəridə

Qəhrəmanova, Bakı Slavyan

Universiteti, Bakı, Azərbaycan,

Azərbaycan;

Email:

feridagahramanova@gmail.com

Xülasə

Müəllim-tələbə münasibətlərində humanist yanaşma müasir təhsil sistemində şəxsiyyət yönümlü təlimin əsas prinsip və istiqamətlərindən biri kimi çıxış edir. Bu yanaşma tələbəni passiv bilik qəbul edən subyekt deyil, fərdi xüsusiyyətləri, emosional ehtiyacları, maraqları və potensialı olan müstəqil şəxsiyyət kimi qəbul edir. Humanist pedaqogikanın əsas məqsədi yalnız akademik nəticələrin yüksəldilməsi deyil, eyni zamanda tələbənin özünüdərki, özünəinamı, sosial bacarıqları və daxili motivasiyasının inkişafını təmin etməkdir.

Humanist yanaşmanın nəzəri əsasları əsasən Carl Rogers və Abraham Maslow kimi alimlərin ideyalarına söykənir. Rogers-in “şərtsiz müsbət qəbul” prinsipi müəllimin tələbəyə qarşı empatik, anlayışlı və dəstəkləyici mövqedə olmasını tələb edir. Maslow-un tələbatlar iyerarxiyası nəzəriyyəsinə əsasən isə, tələbənin təhlükəsizlik, mənsubiyyət və hörmət ehtiyacları ödənilmədən onun yüksək səviyyəli idrak və yaradıcılıq potensialının formalaşması mümkün deyil.

Müəllim-tələbə münasibətlərində humanist yanaşma qarşılıqlı hörmət, dialoq, əməkdaşlıq və psixoloji təhlükəsizlik mühitinin yaradılmasını nəzərdə tutur. Belə münasibətlər şəraitində müəllim avtoritar nəzarətçi deyil, fasilator və istiqamətləndirici rolunda çıxış edir. Tələbənin fikirlərinə dəyər verilməsi, fərdi yanaşmanın tətbiqi və müsbət geribildirim mexanizmləri təlim motivasiyasını artırır və akademik uğurlara müsbət təsir göstərir.

Açar sözlər: Humanist; müəllim-tələbə; təlim; empatiya; motivasiya; hörmət; inkişaf

Giriş

Müasir təhsil sistemi yalnız biliklərin ötürülməsi ilə kifayətlənməyərək, şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafını prioritet məqsəd kimi müəyyənləşdirir. Bu baxımdan müəllim-tələbə münasibətlərinin xarakteri və məzmunu təlim prosesinin effektivliyində həlledici rol oynayır. Əgər ənənəvi pedaqoji modellərdə müəllim əsas bilik mənbəyi və nəzarətçi funksiyasını yerinə yetirirdisə, müasir yanaşmalarda münasibətlərin demokratikləşməsi, əməkdaşlıq və qarşılıqlı hörmət prinsipləri ön plana çıxır. Bu kontekstdə humanist yanaşma müəllim-tələbə münasibətlərinin formalaşdırılmasında aparıcı istiqamətlərdən biri kimi çıxış edir.

Humanist yanaşma insanı ali dəyər kimi qəbul edən fəlsəfi və psixoloji prinsiplərə əsaslanır. Bu yanaşmaya görə, hər bir tələbə özünəməxsus fərdi xüsusiyyətlərə, maraqlara və inkişaf potensialına malikdir. Təlim prosesi isə yalnız akademik biliklərin mənimsənilməsi deyil, həm də tələbənin emosional,

sosial və mənəvi inkişafının təmin olunmasına xidmət etməlidir. Humanist pedaqogikanın nəzəri əsasları Carl Rogers və Abraham Maslow kimi alimlərin ideyalarına söykənir. Rogers-in empatiya, şərtsiz müsbət qəbul və səmimiyyət prinsipləri müəllimlə tələbə arasında etibarlı və açıq ünsiyyət mühitinin yaradılmasını vacib hesab edir. Maslow-un tələbatlar iyerarxiyası nəzəriyyəsi isə göstərir ki, tələbənin təhlükəsizlik və mənsubiyyət ehtiyacları ödənilmədən onun özünəreallaşdırma səviyyəsinə çatması çətinləşir.

Müəllim–tələbə münasibətlərində humanist yanaşma müəllimin rolunu dəyişdirir. Müəllim artıq sərt nəzarətçi deyil, təlim prosesinin fasilitatoru, istiqamətləndiricisi və dəstəkləyicisi kimi çıxış edir. Bu modeldə tələbənin fikirlərinə hörmətlə yanaşılır, onun təşəbbüskarlığı və müstəqil düşünməsi təşviq edilir. Humanist münasibətlər psixoloji təhlükəsizlik mühitinin formalaşmasına, açıq dialoqa və qarşılıqlı etimada əsaslanır. Bu isə tələbələrin dərəcə marağını artırır, daxili motivasiyanı gücləndirir və akademik nailiyyətlərin yüksəlməsinə müsbət təsir göstərir.

Qloballaşma və rəqəmsallaşma dövründə sosial-emosional bacarıqların əhəmiyyəti daha da artmışdır. Tələbələrin tənqidi düşünmə, əməkdaşlıq, empatiya və ünsiyyət bacarıqlarının formalaşması üçün müəllim–tələbə münasibətlərinin humanist prinsiplər üzərində qurulması zəruridir. Belə yanaşma yalnız təhsil mühitinin sağlamlaşmasına deyil, həm də cəmiyyət üçün məsuliyyətli, yaradıcı və özünəinamlı fərdlərin yetişdirilməsinə xidmət edir.

Beləliklə, müəllim–tələbə münasibətlərində humanist yanaşma müasir təhsil strategiyalarının əsas komponentlərindən biri kimi çıxış edir və təlim prosesinin keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu mövzunun araşdırılması pedaqoji fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi və təhsil mühitində daha effektiv münasibətlərin qurulması baxımından aktualdır.

Təhlil

Müəllim–tələbə münasibətlərində humanist yanaşmanın tətbiqi təhsil prosesinin həm psixoloji, həm də pedaqoji aspektlərində ciddi keyfiyyət dəyişiklikləri yaradır. Təhlil göstərir ki, ənənəvi avtoritar modeldə münasibətlər əsasən “müəllim mərkəzli” qurulduğu üçün tələbənin passiv mövqedə qalması, qorxu və ya cəza motivasiyası ilə öyrənməsi halları üstünlük təşkil edir. Bu isə uzunmüddətli perspektivdə daxili motivasiyanın zəifləməsinə, yaradıcılığın məhdudlaşmasına və emosional gərginliyə səbəb olur. Humanist yanaşma isə bu modeli dəyişdirərək münasibətləri əməkdaşlıq və qarşılıqlı hörmət prinsipləri üzərində qurur[1,s.51].

Humanist yanaşmanın əsas analitik üstünlüyü onun tələbənin şəxsiyyətinə kompleks yanaşmasında özünü göstərir. Burada tələbə yalnız akademik göstəricilərinə görə deyil, həm də emosional vəziyyəti, sosial adaptasiyası və fərdi inkişaf dinamikasına görə qiymətləndirilir. Psixoloji baxımdan empatiya və şərtsiz müsbət qəbul prinsipləri tələbənin özünü təhlükəsiz və dəyərli hiss etməsinə şərait yaradır. Bu isə öz

növbəsində idrak fəallığını artırır. Tədqiqatlar göstərir ki, müəllim tərəfindən dəstəkləyici münasibət görən tələbələr daha yüksək akademik nailiyyət və davamlı motivasiya nümayiş etdirirlər[2,s.488].

Pedaqoji baxımdan humanist yanaşma müəllimin rolunun transformasiyasını tələb edir. Müəllim informasiya ötürən subyektdən fasilitator və istiqamətləndirici mövqeyə keçir. Bu zaman dərs prosesində dialoq, müzakirə, açıq suallar və refleksiya mühüm yer tutur. Belə interaktiv mühit tələbələrin tənqidi düşünmə və problem həll etmə bacarıqlarını gücləndirir. Eyni zamanda müəllimin ədalətli və obyektiv münasibəti qrup daxilində sosial bərabərliyi və sağlam psixoloji iqlimi formalaşdırır.

Sosial aspektdən yanaşdıqda, humanist münasibətlər tələbələrin ünsiyyət bacarıqlarının inkişafına, qarşılıqlı hörmət və tolerantlıq mühitinin yaranmasına səbəb olur. Bu isə ali təhsil müəssisələrində akademik mədəniyyətin formalaşmasında mühüm rol oynayır. Müəllim–tələbə arasında qarşılıqlı etimadın mövcudluğu konfliktlərin azalmasına və konstruktiv həll mexanizmlərinin tətbiqinə imkan yaradır[3,s.308].

Bununla yanaşı, humanist yanaşmanın tətbiqində müəyyən çətinliklər də mövcuddur. Böyük auditoriyalar, vaxt məhdudiyyəti, formal qiymətləndirmə sistemləri və bəzi hallarda müəllimlərin ənənəvi pedaqoji stereotiplərə bağlı qalması bu modelin tam tətbiqini çətinləşdirə bilər. Lakin təhlil göstərir ki, mərhələli şəkildə empatik ünsiyyət bacarıqlarının inkişafı, diferensial yanaşma və reflektiv tədris metodlarının tətbiqi ilə bu çətinlikləri azaltmaq mümkündür.

Nəticə olaraq, müəllim–tələbə münasibətlərində humanist yanaşma təlimin keyfiyyətini artıran, daxili motivasiyanı gücləndirən və şəxsiyyətin harmonik inkişafını təmin edən effektiv pedaqoji model kimi qiymətləndirilə bilər. Bu yanaşma yalnız akademik nəticələrə deyil, həm də sosial-emosional inkişaf göstəricilərinə müsbət təsir göstərərək müasir təhsilin əsas prioritetləri ilə uzlaşır[4,s.60].

Cədvəl 1. Müəllim–tələbə münasibətlərində ənənəvi və humanist yanaşmanın müqayisəsi

Meyar	Ənənəvi yanaşma	Humanist yanaşma
Təlimin mərkəzi	Müəllim mərkəzlidir	Tələbə mərkəzlidir
Müəllimin rolu	Nəzarətçi, bilik ötürən	Fasilitator, istiqamətləndirici
Tələbənin rolu	Passiv dinləyici	Aktiv iştirakçı
Ünsiyyət forması	Biristiqamətli (monoloq)	Qarşılıqlı dialoq
Motivasiya tipi	Xarici motivasiya (qiymət, cəza)	Daxili motivasiya (maraq, özünüinkişaf)
Psixoloji mühit	Rəsmi, bəzən gərgin	Təhlükəsiz, empatik və dəstəkləyici
Qiymətləndirmə	Nəticəyönümlü, standart	Prosesyönümlü, fərdi yanaşma
Yaradıcılığa yanaşma	Məhdud	Təşviqedic
Sosial bacarıqların inkişafı	İkincidərəcəli	Prioritet istiqamət

Tələbənin şəxsiyyətinə münasibət Akademik nəticəyə fokus Şəxsiyyətin bütöv inkişafı
Mənbə: Woolfolk, A. (2020). Educational psychology (14th ed.). Pearson Education.

Cədvəl 1 də müəllim–tələbə münasibətlərində ənənəvi və humanist yanaşmalar müxtəlif meyarlar üzrə müqayisə edilmişdir və hər bir meyar təlim prosesinin mahiyyətini əks etdirir.

İlk olaraq, təlimin mərkəzi məsələsinə diqqət yetirdikdə görünür ki, ənənəvi model müəllim mərkəzlidir. Bu halda müəllim əsas informasiya mənbəyi hesab olunur və dərs prosesi onun izahı üzərində qurulur. Humanist yanaşmada isə tələbə mərkəzdə dayanır. Təlim prosesi tələbənin ehtiyac, maraq və fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun şəkildə təşkil edilir.

Müəllimin rolu baxımından fərq daha aydın görünür. Ənənəvi sistemdə müəllim nəzarətçi və qiymətləndirici funksiyasını daşıyır. Humanist modeldə isə müəllim fasilitator rolunda çıxış edir, yəni öyrənmə prosesini istiqamətləndirir, dəstək verir və tələbənin müstəqil düşünməsini təşviq edir [5,s.132].

Tələbənin rolu da bu iki yanaşmada fərqlidir. Ənənəvi yanaşmada tələbə əsasən passiv dinləyici mövqeyindədir. Humanist yanaşmada isə o, aktiv iştirakçı, müzakirə edən, fikir bildirən və qərarvermə prosesində iştirak edən subyektə çevrilir.

Ünsiyyət formasında ənənəvi model monoloq xarakterlidir – müəllim danışır, tələbə dinləyir. Humanist yanaşmada isə dialoq üstünlük təşkil edir. Qarşılıqlı fikir mübadiləsi, sual-cavab və əməkdaşlıq mühiti formalaşır.

Motivasiya məsələsində ənənəvi yanaşma daha çox xarici motivasiyaya – qiymət, mükafat və ya cəza faktoruna əsaslanır. Humanist yanaşmada isə daxili motivasiya ön plandadır. Tələbə maraq, özünüreallaşdırma və şəxsi inkişaf istəyi ilə öyrənir.

Psixoloji mühit baxımından humanist model daha təhlükəsiz və empatik mühit yaradır. Bu mühitdə tələbə səhv etməkdən qorxmur və fikrini sərbəst ifadə edə bilər. Ənənəvi modeldə isə bəzən gərgin və rəsmi atmosfer müşahidə oluna bilər [6,s.41].

Qiymətləndirmə meyarında ənənəvi sistem nəticəyə fokuslanır, yəni əsas diqqət yekun bala yönəlir. Humanist yanaşma isə prosesi də qiymətləndirir, tələbənin inkişaf dinamikasını nəzərə alır və fərdi yanaşma tətbiq edir [7,s.38].

Yaradıcılıq və sosial bacarıqların inkişafı da humanist modeldə prioritet istiqamət kimi qəbul edilir. Ənənəvi modeldə isə bu aspektlər ikinci planda qala bilər. Cədvəl 1 göstərir ki, humanist yanaşma pedaqoji münasibətləri daha demokratik, empatik və inkişafyönlü çərçivəyə salır. Bu model tələbənin həm akademik, həm də sosial-emosional inkişafına kompleks şəkildə təsir göstərir və müasir təhsilin əsas prioritetlərinə daha uyğun hesab olunur [8,s.102].

Nəticə

Müəllim–tələbə münasibətlərində humanist yanaşma müasir təhsil sisteminin əsas prioritetləri ilə uzlaşan və şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafını təmin edən effektiv pedaqoji model kimi qiymətləndirilə bilər. Aparılan təhlil göstərir ki, bu yanaşma ənənəvi, avtoritar münasibət modelindən fərqli olaraq qarşılıqlı hörmət, empatiya, əməkdaşlıq və psixoloji təhlükəsizlik prinsiplərinə əsaslanır. Nəticədə tələbə yalnız bilik əldə edən deyil, həm də özünü dərk edən, təşəbbüskar və məsuliyyətli şəxsiyyət kimi formalaşır.

Humanist münasibətlər mühitində müəllim fasilitator rolunu yerinə yetirərək tələbənin fərdi xüsusiyyətlərini, maraq və ehtiyaclarını nəzərə alır. Bu isə daxili motivasiyanın güclənməsinə, təlim prosesində fəal iştirakın artmasına və akademik nəticələrin yüksəlməsinə səbəb olur. Eyni zamanda, belə yanaşma tələbələrin sosial-emosional bacarıqlarının, tənqidi düşünmə və ünsiyyət qabiliyyətlərinin inkişafına müsbət təsir göstərir.

Müasir dövrdə təhsilin məqsədi yalnız informasiya ötürmək deyil, yaradıcı və müstəqil düşünən fərdlər yetişdirməkdir. Bu baxımdan humanist yanaşma pedaqoji fəaliyyətin humanistləşdirilməsi və demokratikləşdirilməsi istiqamətində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müəllim–tələbə münasibətlərinin humanist prinsiplər üzərində qurulması təhsil mühitinin sağlamlaşdırılmasına, qarşılıqlı etimadın möhkəmlənməsinə və ümumilikdə təhsilin keyfiyyətinin yüksəlməsinə xidmət edir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Lei, X. (2007). Humanistic Education: Concerns, Implications and Applications. *Journal of Language Teaching & Research*, 4(1), 45–51.
2. Hüseynzadə, R. (2021). *Pedaqogika*. Bakı: Mütərcim. — 488 s.
3. Mammadova, L. (2025). Development of the Azerbaijani Education Sector and Humanistic Values Formation. *METAFIZIKA Journal*, 8(6), 294–308.
4. Əliyeva, S. (2024). *Ali məktəb pedaqogikası: Müəllim–tələbə münasibətləri*. Bakı Dövlət Universiteti e-kitab. — səh. 45–60
5. Məmmədova, L. E. N. (2025). Humanist dəyərlər və təhsil sektorunun inkişafı. *Əməkdar Elm Journal*, 5(3), 115–132.
6. Avtoreferat, D. T. (2022). *Müasir məktəbdə humanist pedaqogika və müəllim–şagird münasibətləri*. (Dissertasiya avtoreferatı). Bakı: NMI. — səh. 12–41
7. Əliyeva, S. Q. (2022). Təhsil kontekstində motivasiya və pedaqoji münasibətlər. Bakı Dövlət Universiteti, Elmi nəşr — səh. 22–38
8. Məhəmmədova, G. A. (2023). Təlim və humanist prinsiplər. *Təhsil Araşdırmaları Jurnalı*, 2(4), 85–102.
9. Əliyev, C. Q. (2021). Psixopedaqogika və müəllim–tələbə münasibətləri. *Təhsil Əsərləri*, №7, səh. 9–30
10. Bəşirov, V. P. (2016). Humanist pedaqogikanın hədəfləri. *Azərbaycan müəllimi qəzeti*, №38, s. 5–8.
11. İbrahimova, F. N., & Hüseynzadə, R. L. (2011).

12. İsmixanov, M. A., & Vəxtiyarova, R. (2010). Ali məktəb pedaqogikası (mühazirə mətni). Bakı: ADPU, s. 20–40.

РЕЗЮМЕ

ГУМАНИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД В ОТНОШЕНИЯХ УЧИТЕЛЬ-УЧЕНИК

Фарида Гахраманова

Гуманистический подход в отношениях учитель-ученик выступает одним из главных принципов и направлений личностно-ориентированного обучения в современной системе образования. Этот подход рассматривает ученика не как пассивного субъекта, получающего знания, а как независимую личность с индивидуальными характеристиками, эмоциональными потребностями, интересами и потенциалом. Главная цель гуманистической педагогики – не только улучшение академических результатов, но и обеспечение развития самосознания, уверенности в себе, социальных навыков и внутренней мотивации ученика.

Теоретические основы гуманистического подхода в основном базируются на идеях таких ученых, как Карл Роджерс и Абрахам Маслоу. Принцип Роджерса «безусловного позитивного принятия» требует от учителя эмпатии, понимания и поддержки по отношению к ученику. Согласно теории иерархии потребностей Маслоу, формирование высокого уровня познавательного и творческого потенциала невозможно без удовлетворения потребностей ученика в безопасности, принадлежности и уважении.

Гуманистический подход к взаимоотношениям учителя и ученика предполагает создание атмосферы взаимного уважения, диалога, сотрудничества и психологической безопасности. В таких отношениях учитель выступает в роли посредника и наставника, а не авторитарного контролера. Уважение к мнению ученика, индивидуальный подход и механизмы позитивной обратной связи повышают мотивацию к обучению и оказывают положительное влияние на успеваемость.

Ключевые слова: *гуманистический подход; отношения учитель-ученик; обучение; эмпатия; мотивация; уважение; развитие*

ABSTRACT

HUMANIST APPROACH IN TEACHER-STUDENT RELATIONSHIPS

Farida Gahramanova

The humanist approach in teacher-student relations acts as one of the main principles and directions of personality-oriented training in the modern education system. This approach considers the student not as a passive subject receiving knowledge, but as an independent personality with individual characteristics, emotional needs, interests and potential. The main goal of humanistic pedagogy is not only to improve academic results, but also to ensure the development of the student's self-awareness, self-confidence, social skills and internal motivation.

The theoretical foundations of the humanist approach are mainly based on the ideas of scientists such as Carl Rogers and Abraham Maslow. Rogers' principle of "unconditional positive acceptance" requires the teacher to be empathetic, understanding and supportive towards the student. According to Maslow's theory of the hierarchy of needs, the formation of a high level of cognitive and creative potential is impossible without satisfying the student's needs for security, belonging and respect.

The humanistic approach to teacher-student relationships involves creating an environment of mutual respect, dialogue, cooperation, and psychological safety. In such relationships, the teacher acts as a facilitator and guide, not an authoritarian controller. Valuing the student's opinions, applying an individual approach, and positive feedback mechanisms increase learning motivation and have a positive impact on academic success.

Keywords: *Humanist, teacher-student, learning, empathy, motivation, respect, development*

